

14 Σεπτεμβρίου 2020 Ημέρα μνήμης Μικρασιατικής Καταστροφής

Ο ερχομός των προσφύγων του 1922 στην Καβάλα

Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή ο ελληνισμός της Ανατολίας αναζήτησε σωτηρία και αποκατάσταση στην Ελλάδα κι ένα μεγάλο μέρος του βρέθηκε στην περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας, και κυριότατα στους νομούς Δράμας και Καβάλας. Οι δύο αυτοί νομοί καταλαμβάνουν την πρώτη και δεύτερη θέση έχοντας τη μεγαλύτερη αναλογία προσφύγων στο συνολικό πληθυσμό τους το 1928, σύμφωνα με το βιβλίο της Ιστορίας του κλάδου Ανθρωπιστικών Σπουδών για τη Γ' Λυκείου. Σε ποσοστό 70,2% του συνολικού πληθυσμού ανέρχονται οι πρόσφυγες στη Δράμα, ενώ σε 56,9% στην Καβάλα. Καταλαβαίνει κανείς ότι εξαιτίας της γεωγραφικής της θέσης, του λιμανιού, αλλά και της οικονομικής της ευμάρειας, το λιμάνι της πόλης δέχθηκε τόσο πλήθος προσφύγων που εξακτινώθηκαν αργότερα στους γύρω νομούς. Η προτίμηση αυτή εξηγείται αν σκεφτούμε ότι η πόλη μας ήταν διεθνές κέντρο εμπορίου καπνού σχεδόν για έναν αιώνα και οι πρόσφυγες, που πολλοί γνώριζαν την καλλιέργεια και την επεξεργασία του καπνού από τις πατρίδες τους, ήλπιζαν ότι εδώ θα βρουν εύκολα εργασία για την εξασφάλιση των αναγκών. Με την άφιξή τους βέβαια προέκυψε αμέσως το ζήτημα της στέγασής τους που απασχόλησε τις αρχές και υιοθετήθηκε η πρόχειρη εγκατάστασή τους σε καπναποθήκες, σχολεία, εκκλησίες, τζαμιά και στο Ιμαρέτ, μέχρι να προχωρήσει η αστική αποκατάσταση με τους αστικούς συνοικισμούς των Χιλίων και των Πεντακοσίων, αλλά και η αγροτική αποκατάσταση στα γύρω χωριά. Φυσικά οι συνθήκες διαβίωσης ήταν πολύ δύσκολες χωρίς δυνατότητα τήρησης κανόνων υγιεινής και το ίδιο ίσχυε και στους χώρους εργασίας, τις καπναποθήκες. Ναι μεν προσφέρθηκε άφθονο και φθινό εργατικό δυναμικό, η ήδη όμως βεβαρημένη υγεία των προσφύγων από την ταλαιπωρία, την ελλιπή διατροφή και τη φτώχεια, σε συνδυασμό με τις ανθυγιεινές συνθήκες εργασίας συνέβαλαν στην έξαρση της φυματίωσης στην περιοχή μας, που οδήγησε κατόπιν στην ίδρυση του Σανατορίου. Η ένταξη πάντως των προσφύγων στο εργατικό δυναμικό της πόλης, βοήθησε να ανδρωθεί στα επόμενα χρόνια το εργατικό κίνημα και να πρωτοστατήσει σε αγώνες και διεκδικήσεις των καπνεργατών με αποκορύφωμα την εξέγερση του 1933.

Όλα αυτά που με λεπτομέρειες περιγράφουν η επίσημη Ιστορία και κάποιοι συμπολίτες μας ιστορικοί ερευνητές, παίρνουν σάρκα οστά και αποτυπώνονται με περισσότερη ζωντάνια στη λογοτεχνία μας. Ο Καβαλιώτης, λοιπόν, λογοτέχνης Διαμαντής Αξιώτης στο μυθιστόρημά του «Πλωτές Γυναίκες» μιλά για την πόλη μας εκείνη την περίοδο και την προσφυγιά της που τελικά μολιάστηκε στο κορμί της:

1920

Ένα υγρό πρωινό βρέθηκαν στον κόλπο της Καβάλας.

-Φτιαγμένα από θάλασσα!

Μια αίσθηση Κωνσταντινούπολης, Σμύρνης, Αλεξάνδρειας αναδυόταν από δω κι από κει. Οι μιναρέδες των τζαμιών που ανυψώνονταν προκλητικά δίπλα στη γλυκύτητα των τρούλων και τα καμπαναριά με τον ευδιάκριτο σταυρό που προεξείχαν από τα κεραμίδια των χαμηλών σπιτιών, την αποπροσανατόλιζαν.

-Με στραμμένα τα νώτα στον πιο όμορφο κόλπο της Μεσογείου, απόρησε ο Κωνσταντίνος. Η πίσω πλευρά των καπναποθηκών σχημάτιζε έναν ωχρό τοίχο, τα θεμέλια του οποίου βρέχονταν από τη θάλασσα.

-Εδώ είναι η Μέκκα του καπνού. Αυτή η Πολιτεία, θα τον ενημερώσει αργότερα ο καπνέμπορος Ευγένιος Ιορδάνου, με τον τρόπο που γίνεται το εμπόριο των καπνών, πρώτα δένει με τον έξω κόσμο κι ύστερα με την υπόλοιπη Ελλάδα. Θα δεις να κυκλοφορούν στους δρόμους της, όλο το χρόνο, έμποροι από την Ευρώπη, την Αμερική, την Αίγυπτο. Να κάνουν βίζιτες στα δουλεμένα καπνά και να κλείνουν κοντράτα για να τα σηκώσουν το χειμώνα. Πρόξενοι και υποπρόξενοι ξένων κρατών, που ασχολούνται παράλληλα με το εμπόριο του καπνού, πρωτοστατούν στη διαμόρφωση των τιμών, ανεβάζοντας ή κατεβάζοντας ανάλογα την τιμή της λίρας. Από το Σεπτέμβριο αρχίζει το φόρτωμα για τα λιμάνια του Λονδίνου, της Κωνσταντινουπόλεως, της Οδησού, της Αλεξάνδρειας, της Γένοβας, της Μασσαλίας. Κάθε τέτοια εποχή σ' αυτήν τη θάλασσα δε θα δεις καράβι ελληνικό. Έρχονται ξένια σκαριά, βουβά και θεόρατα, χιλιάδων τόνων, κλείνουν τον κόλπο και μέσα σε μία ασταμάτητη και δαιμονική κίνηση αρχίζουν να φορτώνουν. Οι δρόμοι και η προκουμαία δέρνονται από το πάνε έλα της συναλλαγής. Δεκάδες κάρα και αυτοκίνητα φορτωμένα ως επάνω με τα στοιβαγμένα δέματα κατεβαίνουν γοργά από τις αποθήκες να προφτάσουν τα βαπόρια που όλο βιάζονται να σαλπάρουν. Και όταν φύγει η

δουλεμένη σοδειά του καπνού, ό,τι απομείνει στέλνεται στον Πειραιά, την Καλαμάτα, το Βόλο, στα εκεί καπνεργοστάσια για να γίνει τσιγάρο ή να περιμένει την τύχη του τον άλλο χρόνο. Παράλληλα με τη σοδειά που φεύγει έρχονται απ' τα καπνοχώρα και μπαίνουν στις αποθήκες τα καινούρια ξεραμένα φύλλα. Άλλος μεγάλος κύκλος. Μελίσσια οι καπνομεσίτες εξορμούν στα ορεινά χωριά, ανοίγουν τιμές, αγοράζουν, ζυγίζουν και φορτώνουν στα φορτηγά. Χιλιάδες άνδρες και γυναίκες του Παγγαίου και της Θάσου πιάνουν τις σιδερένιες πορτάρες των μαγαζιών από τη νύχτα μέχρι να κατέβουν οι γραμματικοί να ξεκλειδώσουν και ν' αρχίσουν να καλούν. Θέλει μεγάλη τύχη να πιάσει κανείς δουλειά από την πρώτη μέρα. Τα χέρια είναι πολλά, πιο πολλά απ' όσα χρειάζονται, κι όσοι πιαστούν από την πρώτη ώρα θα εξασφαλίσουν μεροκάματο μέχρι το Σεπτέμβριο. Από κει κι ύστερα τα καπνομάγαζα, άλλο μπροστά και άλλο πίσω, κλείνουν και τα κτίρια γίγαντες, άδεια από εργάτες, βουβαίνονται. Σ' αυτόν τον κύκλο περιστρέφεται εδώ και εκατό περίπου χρόνια η καλή ζωή αυτού του τόπου.

1922

Οι τρεις όροφοι της αποθήκης των Ιορδάνου ήταν πλημμυρισμένοι. Οι πρόσφυγες είχαν ήδη σχηματίσει τις πολίχνες τους. Κουβέρτες και κουρελούδες κάλυπταν τα μυστικά κάθε οικογένειας από τα αδιάκριτα βλέμματα και προφύλασσαν τα νεαρά κορίτσια και τα αγόρια από τους πεινασμένους για άγουρη σάρκα. Εσοχές των τοίχων και βάσεις δοκαριών δέχονταν τους ανήμπορους και τις αυτοσχέδιες κούνιες των νηπίων. Μυρωδιές σωμάτων, ανέχειας, ιδρώτα και κάτουρου αναμειγνύονταν με το άρωμα του επεξεργασμένου καπνού που ήταν ποτισμένα τα ντουβάρια. Οι αποστεωμένοι κάθε ηλικίας παρέμεναν άγρυπνοι και βουβοί, σαν να μην είχαν ανάγκη από τίποτε. Δεν άπλωναν το χέρι για ζητιανιά...

Σε μια κόχη, μια νέα γυναίκα είχε βγάλει από τη μπλούζα που φορούσε τον ένα της μαστό και θήλαζε το βρέφος της αγκαλιάς της. Εκείνο έσφιγγε με τα χέρια του το βυζί, το ζάρωνε, δάγκωνε τη ρώγα και βύζαινε με βουλιμία.

«Μια γυναίκα μοναχή, θήλαζε την ελπίδα της με το γάλα της στέρησης», θα περιγράψει η Έλλη στο ημερολόγιό της την εικαστική σύνθεση.

.....

Κάθε πρωί, Μάιο μέχρι Σεπτέμβριο, ο δρόμος μπροστά από το σπίτι πλημμύριζε από βαριές μυρωδιές και ποδοβολητά. Κοπάδια εργατών και εργατριών κατέβαιναν με ζωηρές ή ήρεμες φωνές να φτάσουν στα καπνομάγαζα πριν το τρίτο κουδούνι. Μια παλίρροια από αδιευκρίνιστο θόρυβο και ύστερα πάλι ησυχία. Τα μεσημέρια το ίδιο. Ο ανηφορικός δρόμος γέμιζε από βιαστικά κιτρινωμένα πρόσωπα που ακολουθούσαν αντίθετη πορεία. Το απόγευμα, μετά την τέταρτη και τελευταία φορά που περνούσαν με το σχόλασμα, η μυρωδιά των σωμάτων παρέμενε βαριά στην ατμόσφαιρα. Κάποτε διαλυόταν. Έμενε να αιωρείται η πικράδα των καπνόφυλλων που, έτσι κι αλλιώς, σκέπαζε μονίμως την πόλη.

Ο υποσιτισμός, το κρύο του χειμώνα, η ανυπόφορη ζέστη του καλοκαιριού, η ελονοσία και η κορυφαία των δεινών φυματίωση ελλόχευαν στα σχολεία, στα προαύλια των εκκλησιών, στα καπνομάγαζα και στις αποθήκες όπου κατοικούσαν οι άστεγοι της Ανατολίας και της Ρωσίας. Η μειωμένη σε θερμίδες τροφή, το στοίβαγμα δύο ή τριών οικογενειών σε ακατάλληλα οικήματα και οι ανθυγιεινές συνθήκες εργασίας προετοιμάζουν άριστα την έλευση της αρρώστιας των φτωχών. Με τα παράθυρα των αποθηκών ερμητικά κλειστά ακόμη και τους θερινούς μήνες – για να μην ξεραίνονται τα καπνόφυλλα- τη νικοτίνη και τη σκόνη που κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας εισέπνεαν, η διάβρωση των πνευμόνων ήταν βεβαία. Επιπλέον, τα γύρω από την πόλη βουνά ήταν γυμνά και ο αέρας που κατέβαζαν πνιγηρός. Ο πυρετός θέριζε και οι νεκροί στοιβάζονταν στα προαύλια των εκκλησιών, στον κήπο των Ηρώων, γύρω από το μνήμα της

Αιγυπτίας. Εξαιτίας αυτής της κατάστασης ιδρύθηκε στην πόλη τμήμα λοιμωδών νόσων που στεγάστηκε στις καπναποθήκες του Κυπριανού Εμφιετζόγλου, στην ακτή του Φαλήρου.

Οι πρόσφυγες έφτασαν στον τόπο μας κυριολεκτικά με την ψυχή στο στόμα. Αυτή η ψυχή τους κράτησε, τους έδωσε θάρρος κι ελπίδα να παλέψουν παλικάρσια για τη ζωή τους και τη ζωή των παιδιών τους, δίνοντας το παράδειγμα και σε όλους εμάς που μας περικυκλώνουν κάποιες φορές ποικίλα και δυσεπίλυτα προβλήματα.

«Μια γυναίκα μοναχή, θήλαζε την ελπίδα της με το γάλα της στέρησης»